

Latin Amerika'da Yeni Jeopolitik ve “Sola Dönüş”

Ergin YILDIZOĞLU^(*)

İngiltere ve ABD imparatorluklarını savunan kitap, makale ve TV programları sayesinde sağın en medyatik tarihçisi haline gelen Niall Ferguson geçenlerde muhafazakar *The Daily Telegraph* gazetesindeki yorumunda “11 Eylül'den bu yana ABD Müslüman dünyayı kafasına takmış iken, çok daha yakında bir bölge sessiz sedasız ABD'nin denetimi dışına çıkıyor” diyor ve ekliyordu, “gelecek başkanlık seçimlerinde demokratların adayı “Latin Amerika'yı kim kaybetti” sorusunu sorabilir, hem de haklı olarak”¹ diyordu.

Siyasal spektrumun sol tarafından Noam Chomsky de benzer bir saptama yaparken^[2], 1980'lerden bu yana birbiri ardına gelen moral bozucu gelişmeler altında bunalan sosyalistler arasında da Latin Amerika'daki gelişmelerden, özellikle Chavez, (Lula artık umut vermiyor) ve Morales'in siyasi başarılarından kendine bir pay ve umut nesnesi çıkarmaya çalıştığı, hatta kimilerinin bir “Chavez devriminden” söz ettikleri görülüyor. Prof Wallertstein, ise, bence haklı olarak bu “sola dönüş” vb saptamaları yapmadan önce, bu gün 21. yüzyılda sol'un hangi konuda ne anlama geldiğinin saptanması gerektiği konusunda uyarıyor³. James Petras da, bu sola

^(*) Dr., Cumhuriyet Gazetesi yazarı, ODTÜ Avrupa Çalışmaları ve Yıldız Teknik Üniversitesi Yarı Zamanlı Öğretim Üyesi

¹ Niall Ferguson, “Meanwhile... Have you seen what's been happening in Bush's backyard” *The Daily Telegraph*, 12/02/06.

² Noam Chomsky, Latin America ve Asia are at least breaking free of Washington's grip”, *The Guardian*, 15/03/06

³ Immanuel Wallerstein, “How Has Latin Americas Moved Left” *Commentary*, No. 187, 15, Haziran, 2006 (<http://fbc.binghamton.edu/commentr.htm>)

dönüşün, sınıfsal ve kitlesel bir kabarmaya dayanmasına karşın, hedeflerinin kapitalizmin ufkunu aşmadığını, bir çok durumda verili ekonomi model ve uluslararası dengeler içinde hareket ettiğine dikkat çekiyor⁴. Ben bu uyarıyı, muhafazakar kesimi de içine alacak biçimde genişleterek bu “Latin Amerika’yı kim kaybetti” saptamasını yaparken, aceleyle alarm zilleri çalmadan önce dünya ekonomisinin, genelde etkinliğini sürdürmeye devam eden sermaye birikim krizinin içine yaşanmaya başlayan dönüşümleri de göz önüne almayı önereceğim.

Bu, farklı açılardan bakınca farklı gerçeklikleri ortaya çıkarırmış gibi görünen manzaranın arkasında bence, ekonomik, siyasi ve kültürel üç dinamik var. Bunları bir araya koyunca da, söz konusu gelişmeleri “ABD’den kopma” ve “sola dönüş” saptamaları kadar, gerek küresel çapta, gerekse de dünya ekonomisine eklenme düzeyinde yeni bir birikim modelinin doğum sancıları olarak da yorumlamak olanaklı. Ama, bundan sonraki bölümlere bir arka plan oluşturması için önce, Latin Amerika’nın jeopolitiğine kısaca bakmak istiyorum.

ABD’nin “Arka Bahçesinde “yeni jeopolitik”

1950-89 dönemi boyunca Latin Amerika’nın jeopolitiğinin temel paradigmasını, Monroo Doktrini ve “Soğuk Savaş” oluşturdu: Latin Amerika, dünyanın diğer gelişmiş kapitalist ülkelerinin siyasi etkisine kesin olarak, ekonomik etkilerinde esas olarak kapalıydı. Latin Amerika, ABD çok uluslu şirketlerinin at koşturduğu istediği gibi talan edebildiği bir coğrafyaydı. Her türlü yerel muhalefet, ÇUŞ’ların etkinliklerini kısıtlama çabaları, ABD devleti ve yerel işbirlikçisi ordular tarafından Komünizme karşı mücadele paradigması içinde büyük bir önyargı ve tavizsiz bir acımasızlıkla bastırılıyordu.

1980’lerde yeni bir kriz yönetme modeli olarak neo-liberal politikalar devreye girmeye başlayınca, Latin Amerika ülkeleri, IMF’nin özel baskıları altında hızla dışa açılmaya, 1930’larda küreselleşme çökerken yakaladığı nefes alma aralığında inşa edilen sanayileşme, bunun üzerine kurulan ithal ikameci modelin bünyesindeki kamu işletmeleri, yok pahasına ÇUŞ’lara devredilmeye başlandı. Bu, bizim de çok yakından bildiğimiz bir hikayenin parçası olarak, Latin Amerika ekonomileri, 1990’larda kapitalizmin krizinin giderek finansallaşmasına paralel olarak “spekülatif sermayenin” serbestçe giriş çıkışlarına, ani dalgalanmalara açık “avlanma alanına” dönüştü. Bu serbestçe avlanmanın sağladığı talan dinamiği içinde, 1975-2005 arasında 350 milyar dolar değerinde kamu malı özelleştirildi, mali işlemlerle 950 milyar dolar çalındı. Bu kadar büyük bir hırsızlık ülke ekonomilerinin içini de boşalttığına, bu

⁴ James Petras, Myths and Realities: Is Latin America Really Turning Left?” Counterpunch, 3 /4 Haziran 2006.

“büyük dönüşüm” 1994’da Meksika, 1996’da Ekvator, 1998 Arjantin, Brezilya, 2002’de krizlerine yol açtı, 2002’de Arjantin ekonomisi krizin altında çöktü ve talanı düzenleyen IMF programlarının gerçek yüzünü inkar edilemez bir biçimde gözler önüne serdi.

Bu süreç boyunca, özellikle 1980’lerin ikinci yarısından itibaren Latin Amerika’da toplumsal muhalefetlerde, işçi hareketlerinde belirgin bir artış gözlenmeye, o zaman **Financial Times**’in “yeni popülizm”⁵ olarak nitelediği, sosyalist olmayan, esas olarak kapitalizmi yıkmayı amaçlamayan yeni bir sol liderlik kuşağı oluşmaya başladı. Sosyalist hareketlerin 1970-80 döneminde askeri rejimler tarafından imha edilmiş olmasını, da bu kendini kapitalizmin ufkuyla sınırlayan “sol”un doğma sürecine katkıda bulunan bir diğer etken olarak düşünmek gerekir.

Bu jeopolitik, soğuk savaşın bitmesiyle ve ABD yeni bir dış politika paradigması aramaya başladığı sırada, hızla değişmeye, Prof Klare’nin kaynak savaşları olarak nitelediği⁶ bir paradigmaya oturmaya başladı.

Bu yeni jeopolitiğin iki ana eksenini var. Birincisi enerji kaynakları, su havzaları ve yolları, tarım alanları, stratejik madenler vb... üzerinde rekabet. Hızla yükselmeye başlayan Çin ve Hindistan gibi büyük güçlerin gittikçe artan ekonomik gereksinimlerinin bu kaynaklar üzerine getirdiği baskı. Bu jeopolitiğin ikinci eksenini de, yükselen güçlerin ama özellikle Çin’in bu kaynaklara, ABD’ye rağmen, hem de dünya ekonomisinin geçerli kuralları (serbest-piyasa) kuralları içinde özellikle kendi mali kaynaklarını, “Pekin Konsensüsü”⁷ olarak nitelenen dış politika stratejisiyle birleştirerek uzanmaya başlaması oluşturuyordu

Yeni Jeopolitiğin ışığında bakınca, Latin Amerika petrol ve gaz bağlamında dünyanın enerji kaynaklarının %12’sine sahip. ABD petrol ithalatının %50’sini bu bölgeden gerçekleştiriyor⁸. Latin Amerika’da Şili, Kolombiya, Peru, Trinidad Tobago, Brezilya, Arjantin, Bolivya, Ekvator, Meksika, Venezüella, petrol ve gaz üreten ülkeler olmakla birlikte, Venezüella’nın petrol rezervleri, Bolivya’nın da gaz rezervleri küresel çapta bir öneme sahip. Diğerleri genelde kendi gereksinimlerini karşılıyor zaman zaman da az miktarlarda ihraç ediyorlar⁹.

⁵ Yeni çünkü, Peronist otoriter ve milliyetçi eğilimlerden farklı, popülist çünkü tek bir sınıfın - Financial Times açısından kapitalizmin- değil, bir çok sınıfın birden çıkarını temsil etmeye çalışıyor...

⁶ Michael Klare, Resource Wars, Metropolitan Books, 2001.

⁷ Joshua Cooper Ramo, The Beijing Consensus, Foreign Policy Centre, Mayıs 2004, Londra

⁸ Beatrice E. Rangel, “The Geopolitics of Oil”, Cuba in Transition, ASCE, 2005.

⁹ Luis E. Giusti, “A brief look at oil and Gas in Latin America”, Senate Committee on Foreign Relations. 22 Haziran 2006.

Buna karşılık dünyanın yenilenebilir enerji kaynaklarının %35'i Latin Amerika'da, gelişmiş ülkelerin payı ise en fazla %2. Bölgenin elektrik gereksiniminin %70'i yenilebilir kaynaklardan karşılanıyor. Bu nedenle, Şili, Peru, Kolombiya ve Venezüella'nın asla elektrik enerji kapasitesi sıkıntısı çekmeyeceği söylenebilir¹⁰ Su kaynakları açısından da son derecede zengin bir bölge olan Latin Amerika aynı zamanda önemli bir gıda üreticisi, gerek hayvan yemi gerekse de protein kaynağı, hazır yemekler endüstrisinde girdi olarak giderek önemi artan soya fasulyesi üretiminde, dünya klasmanında Brezilya ikinci sırada, Bolivya da altıncı sırada geliyorlar¹¹. Daha fazla uzatmadan özetle vurgularsam enerji, su ve gıda kaynakları açısından Latin Amerika dünyanın en önemli ve küresel ısınmanın ve nüfus artışının baskısıyla da önemi giderek artacak olan bölgelerinden birini oluşturuyor.

Çok özel konjonktür

Şimdi bu jeopolitik arka plan üzerinde, bu yukarda değindiğim, ekonomik, siyasi ve kültürel üç dinamiğe geri dönersem bunların çakışarak Latin Amerika'da çok özgün, bu "sola kayışa" uygun ama onun sınırlarını da belirleyen bir konjonktür oluşturduğunu sanırım söyleyebileceğim.

11 Eylül sonrası konjonktüre bir önceki 20. yıldaki gelişmeleri de göz önüne alarak baktığımızda, ekonomik düzeyde, 1980'lerde beri süre gelen "Washington Mutabakatı" olarak bilinen kriz yönetme modelinin çevre ülkelerde, özellikle Asya ve Arjantin Krizlerinden sonra Latin Amerika'da büyük ölçüde tükendiğini, artık ekonomik büyüme ve uluslararası sermaye açısından eskisi kadar verimli değerlendirme dinamikleri yaratamadığını, bu arada, ulusal kaynakların yabancı sermayenin gereksinimlerine aktarıldığını, yabancı sermayenin korunduğunu fark etmeye başlayan yerel sermaye sınıflarının, tepkisini çekmeye başladığını da görebiliyoruz¹². Artık, IMF programları uygulandıkları her ülkede, sıcak para hareketlerini hızlandırarak istikrarsızlığı körüklerken, ekonomik durgunluğa yol açıyor ve sosyal (sınıfsal, etnik, dini) çelişkileri daha da derinleştiriyor, toplumun siyasi yapısının daha da kırılğanlaştırıyordu.

Bu süreçte "Washington Mutabakatını" benimseyen hükümetler, büyük kitle hareketlerine dayalı yeni bir sol eğilimli, Washington Mutabakatına karşı, ama kendi

¹⁰ L. Ronald Sceman, "The New Geopolitics of Latin America" The Globalist, 02/ 04/ 2004

¹¹ Sceman, a.g.y.

¹² Bu gelişmeye, Asya krizi sırasında, 1998'de Malezya'nın tutumunu, daha sonra 2001'de Tayland'da iktidara gelen Thaksin Şinatwar'ı destekleyen sınıfların bileşimini örnek gösterebiliriz. Latin Amerika'da da hükümetler, özellikle Arjantin krizinden sonra, mümkün olduğunca IMF paketlerinin dışına çıkmaya çabaladılar

ekonomik programları, yukarıda jeopolitik bölümünde değindiğim kaynakları yeniden ulusal denetim altına alma, geliriyle kimi temel gereksinimleri karşılama (yoksullukla savaş vb...) dışında belirsiz bir politikacılar kuşağınca teker teker devrilmeye başladılar.

Bu madalyonun öbür yüzünde (ilginç bir biçimde bu gelişmeyle uyum halinde) dünya ekonomisinde şöyle bir dinamik geliyordu: Asya krizinin ardından sönen finansal köpükler, tüm çıplaklığıyla gözler önüne dökülen kapasite fazlası /talep yetersizliği sorunu (aşırı birikim krizi) depresyon tartışmalarını dolayısıyla yeni bir paradigma arayışını gündeme getirdi.

Bu bağlamda üç gelişme, sanırım, en azından sembolik açıdan önemli. Birincisi, ABD ve diğer Merkez Bankaları depresyonu engellemek için, parasal disiplini terk ederek tarihin en büyük mali ve parasal genişlemesinin tetiklediler. İkincisi, “Washington mutabakatının” temel ideolojik/teorik dayanağını oluşturan “serbest ticaretin” önemini en azından iki kuşak boyunca iktisatçılara öğreten, en ünlü temel iktisat kitabının yazarı “emektar iktisatçı” Paul Samuelson, serbest ticaretin her zaman ve her koşulda yararlı olmayabileceğini, hatta artık, Çin yükselirken, ABD için zararlı olmaya başladığını savunan bir makale yayımladı¹³. Üçüncüsü, Rusya’nın toparlanırken, Çin ve Hindistan’ın yükselmeye başlarken Dünya Ticaret Örgütü’nün üye sayısı genişledi. Böylece hem gelişmekte olan ülkelerin DTÖ oylama sürecinde ağırlıklarını, hem de, Çin, Hindistan ve Brezilya önderliğinde kurulan 20’ler grubu direnme kapasitelerini çok büyük ölçüde arttırdı. Gelişmekte olan ülkeler merkez ülkelerin basıncına başarıyla direnmeye başlayınca da DTÖ, bir anlamda “Washington mutabakatının” (küreselleşme), IMF’ten sonra en önemli ikinci motoru da durdu. Her ne kadar Morgan Stanley Küresel Ekonomi şefi Stephen Roach, dünyada GSMH’ya oranı artmaya devam eden dış ticaret verilerine bakarak, Doha raundunun son ve nihai çöküşüyle ilgili olarak “önemli değil” diyorsa da, bu artışın kurumsal çerçevesi aksini düşündürüyor. Üçüncü kesimleri dışlayan ikili anlaşmaların, bloklasmaya doğru evrimleşen bölgesel anlaşmalar hızla artıyor. Diğer bir değişle, “küresel serbest piyasa”, Thomas Friedman’ın değimiyle “Flat world” yaratma projesi yerini, giderek Avrupa, ABD ve Çin’in dünya piyasalarını imtiyazlı anlaşmalarla bölüşme çabalarına bırakıyor. Bu gelişme Latin Amerika bağlamında ABD, Avrupa ve Çin arasında rekabetin kızışmaya başladığını, Çin’in giderek Latin Amerika pazarlarına ve enerji kaynaklarına nüfuz etmeye başladığını da bize gösteriyor¹⁴.

¹³ Paul Samuelson, “Where Ricardo and Mill Rebut and Confirm Arguments of Mainstream Economists Supporting Globalization” *Journal of Economic Perspectives*. Cilt 18, Sayı 3, Yaz 2004.

¹⁴ Örneğin, Dr. Mohan Malik, “China’s Growing Involvement in Latin America”, (www.pinr.com)

Bu sürecin içinde, Brezilya Venezüella gibi Latin Amerika ülkelerinde, gerek devletin gerekse de kimi sermaye kesimlerinin, Çin diğer yükselen güçlerle “iş yapmaya”, ABD dışında yeni pazarlara açılmaya, finansman kaynağı, hatta siyasi destek elde etmeye başlıyor; böylece manevra alanlarının genişletiyor, ABD basıncına direnme kapasitelerinin arttırıyorlar.

Uluslararası mali-sermayenin¹⁵ küresel çapta bir talep yetersizliği/ kapasite fazlası sorunu ile karşılaşmış olmasıysa, ister istemez ABD dışında yerel pazarların talep yaratma, finansman emme gücünün arttırılmasına yönelik yeni bir sermaye birikim modelinin de gündeme gelmeye başlaması anlamına geliyor. Bu zeminde, iç pazara yönelik “popülist” programlar tüketici malları üretimine yönelik sermaye kesimlerinin talep gereksinimlerinde cevap vermeye başladığı, toplumsal muhalefeti, anti kapitalist yönere gitmeden yumuşatarak sistem içine çektiği için, orta sınıflar, yerel sermaye kesimleri tarafında giderek daha kolay kabul edilebilir seçenekler olarak ortaya çıkıyorlar.

Siyasi düzlemde, ABD yönetiminde egemen olan neo-con eğilimin, hegemonya restorasyonu için öncelikle askeri güce, Ortadoğu petrollerine, hem bu bölgeyi ele geçirmelerine olanak sağlayacak ve Rusya’yı kuşatmaya yardımcı olacak rejim değişikliği projelerine öncelik vermeleri, bu projenin sıkışıkça dış politika üretiminin tüm enerjisinin burada yoğunlaştırmaya Latin Amerika’yı bir anlamda ihmal etmeye başlamalarını getirdi. Bu süreç içinde, Arjantin krizi de ve Irak savaşının etkileri ABD karşıtı duyarlıkları toplumun geniş kesimlerini etkisi altına almaya başlaması, yerel sermaye sınıflarının, “Washington mutabakatı” dışında, ulusal özellikleri de dikkate alan yeni bir sermaye birikim modelleri arama eğimlerini güçlendirdi; ya da en azından bu arayışlara daha olumlu bakmaları için uygun bir zemin oluşturdu.

Uluslararası jeopolitikte soğuk savaş sonrasında başlayan, Irak savaşından sonra petrol fiyatlarının artışına paralel olarak yoğunlaşan “kaynak savaşları” ortamında bölge ülkelerinin hem uluslararası pazarlık gücü, hem ulusal gelirleri, hem de böylece siyasi manevra, “Washington mutabakatı” dışında yollar arama kapasiteleri güçlendi.

Latin Amerika’da yükselen ve ABD dış politika seçkinleri arasında “Latin Amerika’yı” kim kaybetti sorusunu gündeme getiren gelişmelerin oluşturduğu görüntüyü tamlamak için kültürel düzeyde yaşanan gelişmelerde de bakmak gerekiyor. Bu gelişmeleri, sosyalizm mücadelesi yerine, kapitalizmin ufkunu

¹⁵ Burada mali sermayeyi, finansal sermaye anlamında değil, bankacılık-sanayi-medya alanlarında uzmanlaşmış sermaye gruplarının özel bir bileşimini (Lenin’in finans kapital kavramını düşünerek) ifade etmek için kullanıyorum

sorgulamayan, insan hakları, emperyalizme ve ırkçılığa karşı direniş, temel gereksinimler mücadelesi ve etnik haklar taleplerinden oluşan bir karışım oluşturuyor.

Latin Amerika ülkelerinde askeri darbelerden çıkış, insan hakları zemininde geniş toplumsal ittifakların ve bunlara uygun siyasi oluşumların özellikle öne çıkmasına olanak sağlamıştı. Bu bağlamda, 1980'lerde bir toplumsal uzlaşma/barışma eğiliminin Latin Amerika politikasında "Zeit Geist"i oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz diye düşünüyorum. İkincisi, Askeri rejimlere karşı gizli/yarı açık mücadelelerde ve hemen onlar yıkıldıktan sonra toplumsal mücadelelerin, demokratik haklar, eğitim, sağlık, konut, yeni iş olanakları gibi ve nihayet toprak gibi temel gereksinimler talepleri etrafında şekillendiğini görüyoruz.

Bu zeminde özellikle Brezilya örneğinde olduğu gibi, Ama Venezüella ve Bolivya'da düşünülebilir, gecekondü bölgeleri "yaşam alanları" çalışmaları ve buralardan fıskıran dayanışma örgütleri siyasi arenaya, özellikle seçim süreçlerinde ağırlıklarını koymaya başladılar.

Üçüncüsü, bir çok Latin Amerika ülkesinde ciddi ırk ayrımcılığı kültürü yerleşiktir. Bir tarafta sömürgecilik döneminden bu yana devlet yönetimini ve ulusal zenginlikleri, toprakların çoğunu ellerinde tutan 'Mestizo'lar (melez bir ırk) diğer tarafta, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş, topraksızlaştırılmış yerli halk (ağırlıklı olarak yoksul köylüler). Mestizo'lar, kendini esas olarak beyaz ve Avrupa kökenli sayıyor ve emperyalizmin işbirlikçiliğini kolaylıkla üstlenebiliyordu.

Bu ırk ayrımı, aydınlar arasında 1980'lerde hızla gelişen, post-modernist, sınıf yerine ırk, cinsiyet vb... sömürgeciliğin "post-colonial" dönemdeki psikolojilerinin etkilerine özellikle (fragmentlere) öncelik veren, dolayısıyla kapitalizmin ufkunun aşmayan bir siyasi muhalefet söyleminin oluşmasına yardımcı olan siyasi çizginin perspektiflerine de çok uygundu.

Bu siyasi etnik coğrafyanın ve post-modern söylemlerin, mestizo ırkından olmayan ancak, üniversite, ordu ve bürokrasi içinde üst kesimlere tırmanarak kendi sınıfsal köklerinden çoktan kopmuş, bir yerli seçkinler için çok verimli bir siyasi hareket ve enerji alanı oluşturduğunu da kolaylıkla söyleyebiliriz. Bu seçkinler, etnik temellerini, temel gereksinimler taleplerini ve "doğal kaynaklar ulusalcılığını" birleştirerek, emekçi sınıfların IMF politikalarına karşı direnişlerinin kabaran dalgası üzerinde "yeni popülizmi" oluşturmaya ve peş peşe iktidara gelmeye başladılar.

Küreselleşmenin, IMF politikalarının artık açık talana dönüşen sonuçlarına tepki gösteren en yoksul, yerlileri etnik gruplarının tepkisiyle, buluşan post-modern

entelijansiya, çoğu kez orta sınıflar tarafından da desteklenen ya da kabullenilen geniş muhalefet blokları oluşturulmasında işlevsel oldu. Bu blokların, neo-liberalizme karşı yerel doğal kaynakların korunması refleksinin yanı sıra, doğrudan özel mülkiyeti hedef almayan, daha çok, eğitim, sağlık, konut, iş olanakları gibi temel gereksinimler politikalarında bir araya geldiklerini görüyoruz.

Brezilya, Venezüella, Bolivya, Peru gibi ülkelerde, iktidara gelen “yeni popülizm” bu talepleri, çoğu kez sermaye sınıfının daha verimli bir iş gücü oluşturulması iç pazarın güçlendirmesi gibi özgün talepleriyle de uyuştüğundan, IMF’nin oluşturduğu parazit-rantiye sınıf ile ırkçı refleksleri güçlü, Mestizo tabaksı dışında pek fazla tepki çekmiyor ve kaynaklar olanak verdiği ölçüde uygulamaya koyabiliyor. Ancak sıra, toprak reformu gibi, özel mülkiyete müdahaleye daha yakın taleplere, hatta doğrudan kamulaştırmalara gelince, sermaye sınıfının hemen tüm kesimlerinden büyük bir direnişle karşılaşıyorlar. Bu momentte, mestizo oligarşilerin, “yeni popülizme” destek veren orta sınıfları da kendi yanlarına çekmeye başladığına da şahit oluyoruz. Bu noktada “yeni popülizmin” siyasi programlarının sınırları, bunlara sosyalist etiketler yapıştırmaya kalkanları düş kırıklığına sürükleyecek bir yönde belirginleşmeye başlıyor.

Ancak umutsuzluğa kapılmak, “yeni popülizme” salt kapitalizmin ufkunu aşmıyor diye toptan bir olumsuzlukla da yanaşmamak gerekir diye düşünüyorum. Venezüella örneğinde olduğu gibi “kaynak ulusalcılığının” başarılı bir biçimde yaşama geçirilebilmesi ve elde edilen gelirlerin toplumun en yoksul ve ayrıcalıksız kesiminin yaşam koşullarının düzeltilmesinde kullanılması sevinçle karşılanması, desteklenmesi, mümkün olduğu oranda kopya edilmeye çalışılması gereken gelişmeler. Ancak bu kaynakların gelirlerinin de yeni popülizmin başarısına bir başka sınır koyduğunu da önceden görmek gerekir. Örneğin petrol gelirleri olmasaydı “Chavez devrimi” olabilir miydi?

Sonuç olarak denebilir ki Latin Amerika’daki “sola dönüş”, özgün ulusal ve uluslararası ekonomik ve siyasi ve kültürel etkenlerin yarattığı çok özel bir konjonktürün ürünü. Ancak içinde dünyanın başka yerlerinde, az gelişmiş ülkelerde, sol politikaların şekillenmesine katkıda bulunmak amacıyla uygulanabilecek bir çok unsuru da barındırıyor.